

УВОДИТЕ И ЗАКЛЮЧЕНИЯТА В УЧИТЕЛНОТО ЕВАНГЕЛИЕ НА КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ: ИЗТОЧНИЦИ И ВДЪХНОВЕНИЯ

ДОБРИЕЛА КОТОВА

Institute of Balkan Studies
and Center of Thracology
Bulgarian Academy of Sciences

The Vocabulary of Constantine of
Preslav's Uchitel'noe evangelie ('Didactic
Gospel'): Old Bulgarian-Greek and Greek-
Old Bulgarian Word Indices КП-06-Н50/2

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

1 лист на най-старото копие на Учителното евангелие

Москва, ГИМ, Син. 262

Миниатюра на княз Борис I.

Четири пълни преписа:

- Синодален (ГИМ, Син. 262, нататък *S*), датиран
 - края на XI – началото на XII в. (по палеографски признаци)
 - втората половина на XII в. (последна датировка, по езикови особености)
- Гилфердингов (РНБ Гилф. 32, 1286 г., *G*),
- Виенски (ÖNB, Cod. Slav. 12, XIV в., *W*)
- Хилендарски (Хил. 385, 1344 г., *H*)

Пълно издание на УЕ по *S* с разночетения по *WGH*

Тихова, М. Старобългарското Учительно евангелие на Константин Преславски. С детайлното описание от Елена Уханова на най-стария препис (ГИМ Син. 262). Freiburg i. Br., 2012 (Monumenta linguae slavicae, 58).

УЕ обхваща 51 слова

Словата се състоят от

- встъпителни думи – авторски текст на Константин
- средна (тълкувателна) част – превод на патристични коментари
- Заключение – авторски текст на Константин

Винаги се е смятало се, че от Константин са написани

- някои пасажии в тълкувателната част на слово 19
- цялата 42 беседа (КОИ̇. ПРѠ. СЪ- казаннѣ. вї. ѳванглану. ѿ лѡукы.)

СЛОВО 6, S 31d

ТѠЖДЕ ЗЛѦ-
ОУСТАГО • СЪКАЗА-
НИЕ • ЕВАНГЛІА •
Ѡ НОАНА:~

СЛОВО 32, S 143d

КУРНАА
АЛЕЖАНДРЬСКА-
ГО • СЪКАЗАНИЕ •
Ѡ • ЕВН • Ѡ ЛОУК

СЛОВО 36, S 166b

ТОГОЖЕ НСНДО-
РА ПНЛОУСНІСКА-
ГО • СЪКАЗАНИЕ •
Ѡ • ЕУЕНА • Ѡ ЛОУК

СЛОВО 42, S 195a13: КОН • ПРѠ • СЪ-
КАЗАНИЕ • ВІ • ЕВАНГЛУ • Ѡ ЛОУКЪІ •

Гръцките оригинали досега се търсеха във *византийските новозаветни катени*, издадени от Джон Крамер (Cramer, J. (ed.). *Catenaе graecorum patrum in Novum Testamentum. 1. et 2. Ad fidem Codd. Mss. Oxonii, 1840, 1841*).

На места силно разминаване на славянския превод с основния Крамеров текст, възпроизвеждащ BNF, Codex Grecus Coislin 23

По-добри корелации с разночетения и варианти в критическия апарат на изданията, направени по Бодлеанския ръкопис Auct. T.I.4.

Досега не е забелязано, че двата ръкописа – *свидетели на две различни катени*

Константин Преславски е сред най-значимите фигури на българската духовна култура през IX-X в., преводач и автор на творби от различни жанрове на старобългарската литература. Неговият проповеднически сборник Учително евангелие се състои от слова за неделните дни през годината от Великден до Цветница. Повечето от тях са преводни текстове, атрибуирани на различни църковни отци, но техните встъпления и заключения, цялата 42 беседа и Прологът са оригинално дело на Константин Преславски. Паметникът е запазен в четири пълни преписа – Синодален, Виенски, Гилфердингов и Хилендарски. Известни са и още няколко преписа на отделни слова. В целия си обем корпусът бе издаден през 2012 г. от Мария Тихова „Старобългарското Учително евангелие на Константин Преславски“ като том 58 от поредицата *Monumenta linguae slavicae dialecti veteris*.

Развитие на катените към Матей, Йоан и Лука (класификация на Ройс)

Един и същ автор

Основни катени към Матей и Йоан, тип А, Grundformen по Reuss, VI в.

CPG: *catenae primae in Matthaeum et Joannem Typus A, C110.1, C140.1*

СВЪРЗАН КОМЕНТАРЕН ТЕКСТ към евангелските перикопи, компилиран от фрагменти от хомилиите на Йоан Златоуст към Матей и Йоан

Ексцерпиран само екзегетичен материал

Основна катена към Лука тип А, Grundform по Reuss, VI в.

GPG: *catena Typus A in Lucam, C130*

СВЪРЗАН КОМЕНТАРЕН ТЕКСТ към евангелските перикопи, компилиран от фрагменти от хомилиите към Лука на

Кирил Александрийски (основно), Ориген, Тит Востронски, и от схолии на др. автори

Учител
но
еванге
лие

Erweiterte Grundformen

CPG: *Catenae primae auctae, C110.2, C140.2*
(Auct. T.I.4)

Vollkatenen, VII в.

CPG: *Catenae integrae, C110.4, C140.4*
Издание на Крамер

Erweiterte Grundform A

CPG: *Catena Typus A, C130*
(Auct. T.I.4)

Vollkatene Typus A, VII в.

CPG: *Catena Typus B, C131*
Издание на Крамер

Основни катени към Матей, Йоан и Лука, тип А

Grundformen по Reuss, VI в.

Един и същ автор

Учително
евангелие

Разширени катени

Основният коментар бива разширен впоследствие от друг автор с големи схолии на Фотий.

Текстът на основния коментар остава почти непроменен. Бодлеанският ръкопис, използван от Крамер в критическия апарат е свидетел на тази катена и затова в повечето случаи съответства на превода в УЕ.

Пълни катени, VII в., издадени от Крамер

В основния анонимен коментар са „нанизани“ множество фрагменти на различни автори, цитирани поименно (вкл. и на Златоуст).

Текстът на основната катенен коментар на места бива променен значително и затова не отговаря на превода в УЕ.

42 слово, пълно съответствие между превода и текста на основната катена, тип А

УЕ 195d14–196a1	Основна катена към Лука, тип А (CPG C130), VI в.	Пълна катена към Лука, тип А (по Ройс) (CPG C131), VII в.
<p>БѢША ЖЕ ДЕВАТЬ ЖИДОВЕ• А ИДИНЪ САМАРАНИНЪ• Н- СЦѢЛѢВЪШЕ ЖЕ• ИДОУЩЕ ИАКОЖЕ ПОВЕЛѢ НМЪ ПОКАЗАТИ СѦ ИИЕРѢОМЪ•</p>	<p>[ὧν] οἱ μὲν ἐννέα ὑπῆρχον Ἰουδαῖοι, ὁ δὲ εἷς Σαμαρεῖτης• τυχόντες τοίνυν τῆς ἰάσεως ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοὺς, καθὼς ἐκελεύσθησαν εἰς τὸ δεῖξαι ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι•</p>	<p>καὶ δὴ ἐν τῷ αὐτοὺς ὑπάγειν καθαροὶ γίνονται, ...</p>

В тълкувателната част – компиляция от:

- катенен текст,
- подбрани от самия Константин откъси от 61 хомилия към Матей на Йоан Златоуст,
- собствени думи на Константин: няколко изречения, словосъченатия, отделни думи.

Преводът на катенния текст като цяло е дословен и сух.

В превода на откъсите от хомилията – повече свобода, съобразяване с нивото на публиката, повече емоционалност.

Н ДΑΥΙΔ, Δ, Ц, ρ, Ъ • Н НΩΒ, В, О, Г, Α, Τ, Ъ •

Δαυῖδ βασιλεὺς ἦν· καὶ ὁ Ἰὼβ χωρίων ἀπήλαυε καὶ πολλῶν προσόδων.

Компилации на Константин в средните части, но и в заключенията на слова **16-25** от:

- катенен текст,
 - пасажии от оригиналните хомилии на Йоан Златоуст,
 - собствени думи на самия Константин.
-
- Изключение: **Послесловът на 22 слово** не се обляга на Златоустовата хомилия, а е повлиян от **Oratio XL** на Григорий Багаслов

... Поради това аз, смиреният Константин, бидейки покровителстван за това чрез твоите молби, брате Науме, и от гореказаните тези заповеди, склоних на [желанието на] твоё смирение...

Затова и аз, презреният, покровителстван, както казах, да преведа от гръцки език на славянски тълкованието на светото евангелие, страхувах се и треперех, като видях слова, повисоки от моето разбиране и сила. Ала после, уплашен от смърт поради непослушанието [си], започнах, без да мога да напиша всичко, но обичайните неделни [евангелски тълкования], молейки за помощ молитвите от всички христороубци.

(из Пролог към Учит. Евангелие, прев. Клементина Иванова)

ПОТЪЩНМЪ СѦ ХОЛЮБЬЦН ДА Н НЫ СЪРАЩЕТЬ ХЪ БЪ НАШЬ • Н ВЪСКРЪСНТЬ ОТЪ ОДРА
ГРѢХОВЬНААГО • АЩЕ БО Н ТѢЛѢСА НАША НЕ СОУТЬ ОУМЪРЛА НЪ ДША НАША НСКРЬ
СЪМЪРТН ЛЕЖАТЬ • ТѢМЪЖЕ МОЛНМЪ СѦ ЕДННОМУ ОЖНВЛЯЮЩОУМОУ// МЪРТВЫЦА •
ОУМЪРШОУМОУ НА КРЪСТѢ НАСЪ РАДН • (+ Н Н) ВЪСКРЪСЪШОУМОУ ТРѢТНН ДНЬ • ДА Н
НЫ ОЖНВНТЬ СЪМРТЬ ГРѢХОВЬНОУЮ ОТЪГЪНАВЪ • (УЕ 30/ S 138a7-b8)

Ето защо да се молим на единствения оживял мъртвец, умрелия на кръста заради нас и възкръснал на третия ден.

Слово 16, заключение

УЕ 16/81d13-82a19

(1) СѢХЪ ОУВО ДЪРЖИМЪ СѦ Н МЫ БРАТНІЕ• Н ПРОСНМЪ ХЛѢВА НЕБЕСЬНАГО ПНТѢЮЩАГО СЪЩІСТЬВА ДШЬ НАШНХЪ• Н ПРННМЪШЕ ВЪСАКОУ ПНЦЮ ЖИТНΗΣКОУЮ• НЖДЕНѢМЪ ОΥΤЪ СЕΒΕ• ΑΠΕ ΒΟ ΟΗΗ Н ГРАДЪИ Н ДОМЪИ• Н ОУЖИКЪИ• Н ВЪСЕ ΟΣΤΑΒΗША• Н ВЪ ΠΟΥΣΤΥΙΝΗ Ж НΒΑΑΧΟΥ• Н ΔΑΚΟΤѢ ΟΥΔΑЦИΗΗ НΕ ΨΗΔΟША ΚΟΛΜΗ ΠΑΥΕ ΗΔ-//ΜЪ ΚЪ ΤΑΚΟΗ ΤΡΑΠΕΖѢ ΠРНСТОУΠΑЮЩЕМЪ• ΜΝΟΓΟ ΤЪЦΙΑΗΗΕ ΠΟΔΟΒΑΕΤЪ ΠΟΚΑΖΑΤΗ• Н ΔΧВЪНА ΛΥΒΗΤΗ• Н ΥЮВЪСТВЪНЪИХЪ НСАΤΗ•

58: 500.31-59 Ἐπεὶ κάκεῖνοι ἐνεκαλοῦντο, οὐχ ὅτι ἐζήτησαν αὐτὸν διὰ τὸν ἄρτον, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο μόνον αὐτὸν ἐζήτησαν, καὶ διὰ τοῦτο προηγουμένως... Καὶ καθάπερ τῶν τεχνιτῶν ἕκαστος ἰδίαν ἐπιστήμην ἔχει, οὕτω καὶ ὁ πλουτῶν οὐκ οἶδε χαλκεύειν, οὐδὲ ναυπηγεῖν, οὐδὲ ὑφαίνειν, οὐδὲ οἰκοδομεῖν, οὐδὲ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδέν· μανθανέτω τοῖνυν τῷ πλούτῳ κεκρῆσθαι εἰς δέον, καὶ ἐλεεῖν τοὺς δεομένους, καὶ πάντων ἐκείνων βελτίονα εἰσεται τέχνην. δ'. Καὶ γὰρ αὕτη τῶν τεχνῶν ἐκείνων ἀνωτέρα πασῶν. Ταύτης τὸ ἐργαστήριον ἐν οὐρανοῖς ὀκοδόμηται. Αὕτη οὐκ ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ τὰ ὄργανα ἔχει, ἀλλ' ἐξ ἀγαθότητος καὶ ἀπὸ γνώμης. Ταύτης τῆς τέχνης ὁ Χριστὸς ἐστὶ διδάσκαλος, καὶ ὁ τούτου Πατήρ. Γίνεσθε γὰρ, φησὶν, οἰκτίρμονες, ὡς ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ τὸ δι' θαυμαστὸν, ὅτι οὕτω τῶν ἄλλων οὕσα βελτίων, οὐ πόνου, οὐ χρόνου δεῖται πρὸς τὸ κατορθωθῆναι· ἀρκεῖ θελήσει, καὶ τὸ πᾶν ἦνυσται

УЕ 16/82a19-b15

(2) КОТОРЫИ ЖЕ КОНЕЦЪ ВЪИВАЕТЪ ΔΧВЪНЪИΗΧЪ• ΠΟСΛΟΥШАΗ НВО Н СОУЩАА НА НЕСЪХЪ ΒΛΓΑΑ• СЛА̄ НЕНЪДРЕΥΕΝЬНАІА• ΥΒΡΤΟΖΗ ΔΧВЪНΗ Н• ΠΡΕСВѢΤЪΛΗΗ СВѢТΗΛЪННЦΗ• ЖИТНЕ СЪ ЖЕННХОМЪ• ДРЪГА ВЪСА ΒΛΑΓΑ•// НХЪЖЕ (3) ΟΚΟ ΝΕ ΒΗΔѢ ΗΗ ΟΥΧΟ СΛΖИША• Н СЪРДЪЦЕ Υ ΛΟΒѢΥЪСΚΟ ΝΕ ΠΟΜЪΙΣΛΗ• ΙΑЖЕ ΟΥΓΟΤΟΒΑ ΒЪ ΛΥΒΑЦИΗΜЪИ(!) Н• Н ХЪЖЕ НАСΛΑΔΗΤΗ СѦ• ВЪСѢМЪ НАМЪ ΜΟΛΙΜ СѦ• ГВН• Н ΧΟΥ Н С ΤΟΥ- ...

Chrys. In Matth. 49, PG 58: 500.24-31

(1) Τούτων οὖν ἐχώμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ ζητῶμεν τὸν ἄρτον τὸν ἐπουράνιον, καὶ λαβόντες πᾶσαν ἐκβάλωμεν φροντίδα βιωτικὴν. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι καὶ οἰκίας καὶ πόλεις καὶ συγγενεῖς καὶ πάντα ἀφῆκαν, καὶ ἐν ἐρήμῳ διέτριβον, καὶ τοῦ λιμοῦ καταναγκάζοντος οὐκ ἀνεχώρουν· πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς, τοιαύτη προσιόντας τραπέζῃ, πλείονα ἐπιδείκνυσθαι χρή φιλοσοφίαν, καὶ τῶν πνευματικῶν ἐρᾶν, καὶ τὰ αἰσθητὰ μετὰ ταῦτα ζητεῖν.

58: 500.59-501.5

(2) Ἴδωμεν δὲ καὶ τὸ τέλος αὐτῆς οἷόν ἐστι. Τί οὖν ἐστὶν αὐτῆς τὸ τέλος; Ὁ οὐρανὸς, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ, ἡ δόξα ἢ ἀπόρρητος ἐκείνη, αἱ πνευματικαὶ παστάδες, αἱ φαιδραὶ λαμπάδες, ἢ μετὰ τοῦ Νυμφίου διαγωγή, τὰ ἄλλα, ἃ (3) μηδεὶς λόγος, μηδὲ νοῦς παραστήσαι δύναται.

1Κορ 2:9 ἀλλὰ καθὼς γέγραπται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

17 слово, Мт 14:23-36
край на увода, думи на възхвала и преклонение
пред Йоан Златоуст

(17/82d5-21)

МОЛЮ СѦ ЖЕ ВАМЪ • ОУНСТНТЕ (+ СН WG) ОУМА И СЪВѢСТЬ • ДА ВЪНРАДНТЕ УБТО ХОЩЕТЕ
(ХОЩЕТЬ WGH) ГЛАТН • ТРЪЛАКОТЪНЪИИ СЪ УЛОВѢКЪ • НБСЪ КАСАѦ СѦ • НЕ ПРЕСТАѦ И СЛАВН •
И ТРОУБА ВЕЛЬГЛАСЪНА ОТЪКРЪИВЪ БО НСТОУЪННКА • ОУЧЕННѦ СВОЕГО • НАПАѦАЕТЪ НЪИ • И
СЪКАЗАѦ СТОѦ ЕВНГАНЕ • ВСЕ МѢСТОѦ СИЦЕ ГЛЕТЪ •

(1) снн такова (таковѣхъ G таковѣихъ WH) слышавше о хѣ таковѣхъ:· [προῦ in marg.] съдѣавше (om WGH) хольбѣцн· (1а) потѣщѣмъ сѧ краи ризѣ егѡ прн-//коснѡути сѧ· н не краи ризѣ егѡ тѣкмо· нъ аще хоцѣмъ самого всего нмамъ· тѣло бо егѡ предълежитъ предъ нами· на немже н риза егѡ полежа· не коснѡути сѧ тѣкмо· нъ н ѡстн н насѡитн сѧ· да не (om. WGH) прн стѡупаетъ же кѣждѡ съ вѣрою· дѡшнзи недѡугѣ нмзи· аще бо прнкасавше сѧ краи ризѣ егѡ· толнкоу снлоу прнвлѣ-//коша· колми вѡце (паче Н) нмоуци (нмѣе Н)· н самого вѣ себе (всего WH om. G)· паче нма· н самого вѣ себе (om. WGH)· (1б) что же аще не глѡ слышнши· нъ внднши егѡ лежаща· паче же н глѡ вѣщающѣ евнганстѣн (-ста WG -стн Н)·

(1а) Ἀψώμεθα τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· μᾶλλον δὲ, εἰάν θέλωμεν, ὅλον αὐτὸν ἔχομεν. Καὶ γὰρ καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ πρόκειται νῦν ἡμῖν· οὐ τὸ ἱμάτιον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα· οὐχ ὥστε ἄψασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ φαγεῖν καὶ ἐμφορηθῆναι. Προσερχώμεθα τοίνυν μετὰ πίστεως, ἕκαστος ἀσθένειαν ἔχων. Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἀψάμενοι τοσαύτην εἴλκυσαν δύναμιν, πόσω μᾶλλον οἱ ὅλον αὐτὸν κατέχοντες; Τὸ δὲ προσελθεῖν μετὰ πίστεως οὐ τὸ λαβεῖν ἐστὶ μόνον τὸ προκείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ καθαρᾶς καρδίας ἄψασθαι, τὸ οὕτω διακεῖσθαι, ὡς αὐτῷ προσιόντας τῷ Χριστῷ. (1б) Τί γὰρ, εἰ μὴ φωνῆς ἀκούεις; Ἄλλ' ὄρα αὐτὸν κείμενον· μᾶλλον δὲ καὶ φωνῆς ἀκούεις, φθεγγομένου αὐτοῦ διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν.

(4) αще ρεкою// ꙗко небо пропалъ • землю море • пр
 ркъ • н нглы посла • ннѣтоже равно рекою глава бо
 всѣхъ благъ • ꙗко своего сна не пощадѣ • да
 оутюжденъна рабы съпасеть • нкътоже оубо нюда
 сѣи • прнстоупи къ трапезѣ сѣи • нкътоже снмонъ
 сѣи • нбо оба снѣ за сребролюбне погѣвоста (погоубля
 ютъ WG) • (4a) оубѣжннмъ оубо рова сего прелюта-
//го (прѣлюбодѣннаго Н) • αще бо снѣ пожнвемъ • н
 нѣннмъ потребна (от. Н) дающе (подавающе Н
 подающе WG) • снрѣѣ пищюу н одежоу • н любѣвѣ
 къ нскрѣннмъ нстоу дѣржаще • не тѣкъмо жнтнѣ
 наше мнрѣно съхраннтѣ • нѣ н небеснне цѣрствнѣ
 подасть намъ • хсѣ **АГНЬЦЪ БОЖИИ • ВЪЗЕМЛАН ГРѣХЪИ**
ВСЕГО МНРА • емоу же слава ѣ • клананне подобаетъ •
 съ оцмъ ...

(4) Κὰν εἶπω, ὅτι τὸν οὐρανὸν ἔτεινε, τὴν γῆν καὶ
 τὴν θάλασσαν ἤπλωσε, προφήτας καὶ ἀγγέλους
 ἔπεμψεν, οὐδὲν ἐρῶ ἴσον. Τὸ γὰρ κεφάλαιον τῶν
 ἀγαθῶν τοῦτο ἐστίν, ὅτι τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐκ
 ἐφείσατο, ἵνα τοὺς ἀλλοτριωθέντας οἰκέτας σώσῃ.
 Μηδεὶς τοίνυν Ἰούδας ταύτη προσίτω τῇ τραπέζῃ,
 μηδεὶς Σίμων· καὶ γὰρ ἀμφοτέροι διὰ φιλαργυρίαν
 ἀπώλοντο οὗτοι. (4a) Φύγωμεν τοίνυν τοῦτο τὸ
βάραθρον, μηδὲ νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς
 σωτηρίαν, εἰ χήρας καὶ ὀρφανοὺς ἀποδύσαντες,
ποτήριον χρυσοῦν καὶ λιθοκόλλητον
προσενέγκοιμεν τῇ τραπέζῃ.

Ἰη 1:29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον
 πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· ἴδε ὁ *ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ*
αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

UE 18/ S 92d5-93a19

(1) Внѣжъ оубо тѣмъ възлюблене •
κοληκα βλαγα σουтъ снма
оружниема • моланъ сѧ во
ѣкоже достонть • н поста сѧ •
не боудеть
богатствоулюбьць поста сѧ
н моланъ сѧ лѣгкѣ ѣсть н
бѣдрѣ. н мѣлостнѣ себѣ прѣ
готоваеть ба (1а) н ѣкоже
дѣвѣма златома // κηλοма • на н
во възлѣтаеть • (1б) тѣмъ же
таковѣн • протнѣнѣнѣ н
супостаѣтъ бѣсомѣ бѣиваеть.
ѣце бо жена възможе • етера
κηζѣ сверѣпа • нн ба боѣѣѣ
ѣ нн ѣлѣкѣ сѣамлаѣѣѣ сѧ нн
лостнѣ сѣтворнѣнѣ • колѣмн па
ѣ бесѣдоуѣн сѣ богѣмъ • (1в)
постѣмъ н матвоу •

Chrys. In Matth. 57

PG 58: 563.18-19: *Τὸ δὲ γένος τοῦτο οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν*

προσευχῇ καὶ νηστείᾳ· (Μτ 17:21) (за стиха няма коментар в катената)
563.33-51

(1) Ὅρα γοῦν ὅσα ἀγαθὰ ἐξ ἀμφοτέρων γίνεται. Ὁ γὰρ εὐχόμενος ὡς
χρῆ, καὶ νηστεύων, οὐ πολλῶν δεῖται· ὁ δὲ πολλῶν μὴ δεόμενος οὐκ ἂν
γένοιτο φιλοχρήματος· ὁ μὴ φιλοχρήματος, καὶ πρὸς ἐλεημοσύνην
ἐπιτηδειότερος. Ὁ νηστεύων κοῦφός ἐστι καὶ ἐπτερωμένος, καὶ μετὰ
νήψεως εὐχεται, καὶ τὰς ἐπιθυμίας σβέννυσι τὰς πονηρὰς, καὶ
ἐξιλεοῦται Θεὸν, καὶ ταπεινοῖ τὴν ψυχὴν ἐπαιρομένην. (2) Διὰ τοῦτο
καὶ οἱ ἀπόστολοι ἀεὶ σχεδὸν ἐνήστευον. (1а) Ὁ εὐχόμενος μετὰ
νηστείας διπλᾶς ἔχει τὰς πτέρυγας, καὶ τῶν ἀνέμων αὐτῶν κουφοτέρας.
Οὐδὲ γὰρ χασμᾶται καὶ διατείνεται καὶ ναρκᾶ εὐχόμενος, ὅπερ
πάσχουσιν οἱ πολλοί· ἀλλ' ἔστι πυρὸς σφοδρότερος, καὶ τῆς γῆς
ἀνώτερος. (1б) Διὸ καὶ μάλιστα ὁ τοιοῦτος τοῖς δαίμοσιν ἐχθρὸς καὶ
πολέμιος. Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπου γνησίως εὐχομένου δυνατώτερον. Εἰ
γὰρ γυνὴ ὠμόν τινα ἄρχοντα, καὶ οὔτε Θεὸν φοβούμενον, οὔτε
ἄνθρωπον ἐντρεπόμενον, ἴσχυσεν ἐπικάμψαι, πολλῶ μᾶλλον τὸν Θεὸν
ἐπισπάσεται ὁ συνεχῶς αὐτῷ προσεδρεύων, (1в) καὶ γαστρὸς κρατῶν,
καὶ τρυφὴν ἐκβάλλων.

...КОЛЪМН ПΑΥΕ ΒΕΣΨΔΟΥΑΗ СЪ БОГЪМЪ • ΠΟСΤЪМЪ Н МЛ
ТВОЮ •

УЕ 18/ S 93a19-c6

(2) СН (+ 860 WG) ДОБРЪН НЗВОЛІЕННН МОСЕА БОВН
ДЪТЕЛА (БГОВНДЪЦА Н). СЪДЪАСТЕ (СЪДЪАСТА
GH) • // **НЛНЮ ОГНЪНА ΕΦΗΡΟΤΕΥΑ** • **САМЪΠCΟΝΑ ΠΡΨΕΝ**
ΛΗΝΑ ΧΡΑΒΨΡΑ • НОАНА ΧΟΥ ΚΡΨΣΤΗΤΕΛΑ • ΥΨΤΟ ЖЕ ГЛЮ
МНОГО • **ΡΨΙΒΑΡΑ** БЛАГОВΨΣΤЪННΚΨІ • Н ОΥΨНТЕЛА
ВΨCΕΜΟΥ ΜΗΡΟΥ (+ CΤΨΡΗCΤΑ G) • ΤΨΜЪЖЕ ВΨΖΛЮΒНМЪ
Н • НΑΚΟ ΒΟΓΟΔΑΝΑΗ ΔΑΡΑ • НΑΚΟ ΑΝΓΛΨΚΟ CΨΤΑЖΑΝНΗ
• НΑΚΟ ΒΨCΟΜЪ ΓΟΥΒНТЕΛΨCΤΒΟ •

(2a) да **ΠΟΠΨΡΑΒΨШЕ ВΨCΑ ΟΡΟΥЖНІА ВΡΑЖНІА** •
ΡΑЖДЕЖΕΝΑ (+ НА Н) НΧΨ (НА Н) • // ОΥΛΟΥΨНМЪ
ЦΕCΑΡΨCΤΒННЄ НЕΒΕCΨΚΟЄ • ΒΛΑΓΟΔΑΤНЮ Н ΥΛΟΒΨΚΟΛЮΒН
ЄМЪ • ΓΑ ΝΑШЕГО ΙC ΧCΑ ...

Chrys. In Matth. 57, PG 58: 563.40-47

(2) Διὰ τοῦτο καὶ **οἱ ἀπόστολοι** αἰεὶ σχεδὸν
ἐνήστευον. Ὁ εὐχόμενος μετὰ νηστείας διπλᾶς ἔχει
τὰς πτέρυγας, καὶ **τῶν ἀνέμων αὐτῶν κουφοτέρας**.
Οὐδὲ γὰρ χασμᾶται καὶ διατείνεται καὶ ναρκᾶ
εὐχόμενος, ὅπερ πάσχουσιν οἱ πολλοί· ἀλλ' ἔστι
πυρὸς σφοδρότερος, καὶ τῆς γῆς ἀνώτερος. Διὸ καὶ
μάλιστα ὁ τοιοῦτος **τοῖς δαίμοσιν ἐχθρὸς καὶ**
πολέμιος. Οὐδὲν γὰρ ἀνθρώπου γνησίως
εὐχομένου **δυνατώτερον**.

(2a) Εφ 6:16 ἐν πᾶσιν ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς
πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε **πάντα τὰ βέλη τοῦ**
πονηροῦ [τὰ] πεπυρωμένα σβέσαι.

Матей 17

1. След шест дни Иисус взе със Себе Си **Петра**, **Иакова** и **Иоана**, брат му, и възведе ги насаме на висока планина;
2. и се преобрази пред тях: и лицето Му светна като слънце, а дрехите Му станаха бели като светлина.
3. И ето, явиха им се **Мойсей** и **Илия**, разговарящи с Него.
5. Докле още той говореше, ето, светъл облак ги засени; и чу се из облака глас, който казваше: Този е Моят възлюбен Син, в Когото е Моето благоволение; Него слушайте.
9. И когато слизаха от планината, Иисус им заповяда и каза: никому не обаждайте за това видение, докле Син Човеческий не възкръсне от мъртвите.
10. А учениците Му Го попитаха и думаха: защо пък книжниците казват, че първом Илия трябва да дойде?
11. Иисус им отговори и рече: Илия първом ще дойде и ще уреди всичко;
12. но казвам ви, че Илия вече дойде и го не познаха, а сториха му, каквото си искаха; тъй и Син Човеческий ще пострада от тях.
13. **Тогава учениците разбраха, че Той им говори за Иоана Кръстителя.**
14. Когато дойдоха при народа, приближи се до Него един човек, който падна на колене пред Него
15. и рече: Господи, помилуй сина ми; по новолуние го хваща бяс, и зле страда, защото често пада в огън и често във вода;

УЕ 23/ S 117d9-118a11

(1) Молю сѧ же н нѡинѣ оубо брагнѣ• вѣжнмъ оубо
вразьдѣ сѣа нашѣа• вазѣльнѣ н прѣлютѣ• (1а)
многа бо разлнѣнѣ нмѧтъ лѡукавьнѧ• (1б) кѧга же
сѡутѣ сн послѣшѧн• властн похотѣннѣ н нмѣннѣю•
крѣпостн• лѡукавьно же н мнѡостѣннѣю твѡрнтѣ• н
постѣ дръжнтѣ• н молнтѣвѣ• н оуѡнтѣльствѡ• н
покорѣннѣ• (1в) н все твѡрнтѣ• да славнтѣ сѧ
дръжанѣ• нѣ вмѣ нѣ ѡлѡкѣ•

Chrys. In Matth. 71, PG 58: 664.34-40

(1) Ἐκεῖνοι γὰρ οὐδὲν ἐκέρδαινον, ὑπὸ κενοδοξίας
ἀλόντες, καὶ εἰς τὸ δεινὸν τοῦτο πάθος ἐμπεσόντες.
(1а) Δεινὸν γὰρ τὸ πάθος καὶ πολυκέφαλον· (1б) οἱ
μὲν γὰρ ἀρχῆς διὰ ταύτην, οἱ δὲ χρημάτων, οἱ δὲ
ἰσχύος ἐρῶσιν. Ὁδῶ δὲ βαδίζουσα καὶ ἐπὶ
ἐλεημοσύνην ἔρχεται, καὶ νηστεῖαν, καὶ εὐχὰς, καὶ
διδασκαλίαν· (1а) καὶ πολλαὶ αἱ τοῦ θηρίου τούτου
κεφαλαί. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐκείνοις
κενοδοξεῖν, θαυμαστὸν οὐδέν· τὸ δὲ ἐπὶ νηστεία
καὶ εὐχῇ, τοῦτό ἐστι τὸ ξένον καὶ δακρύων μεστόν.

Chrys. In Matth. 71, PG 58: 666.24-26 (край на
хомилията)

(1в) Ἀλλὰ δόξης ἐπιθυμεῖς; Εἶτα οὐκ ἀρκεῖ σοι ἡ
παρ' αὐτοῦ τοῦ λαμβάνοντος, ἡ παρὰ τοῦ
φιλανθρώπου Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ ἀνθρώπων
ἐρᾶς;

197 b08-20

ТЪ БО ЕСТЬ СВѢТЪ ДШЬ НАШНХЪ • ПРОСВѢЩАНА ВЪСАКОГО ЧЕЛВКА ВЪ ВСЬ МНРЪ ГРАДОУЩА •
ТЪ ЕСТЬ ВЪСТОКЪ ВЪСТОКОМЪ • ТАКОЖЕ РЕЧЕ ПРРКЪ •
ТЪ ПРОСВѢЩАЕТЪ СЪДАЩАНА ВЪ ТЪМЪ • Н ВЪ СЪНН СЪМРЪТЪНЪ •

Йн 1:9 *Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.* / Съществуваше истинската светлина, която просветява всеки човек, идващ на света

Лк 1:79 *ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις* / просветява седящите в тъма и смъртна сянка

197c05-13 (край на увода)

ТЪМЪЖЕ БЕЗМЛЪВНЪ СЪТВОРЪШЕ • Н МЛЪЧАННА МІ ПОДАВЪШЕ • ВЪНСПРЪ ОУН ОУМЪНЪН • Н
МОУЩЕ ПОСЛОУШАНТЕ • НЕ МЕНЕ ГЛЦА • НЪ ЕВАНГЕЛНСТА ОЦМЪ СНМЪ • ПРНБЪИТЪКЪ БО ПРН
ОБРЪТЪШЕ • ОТНДЪТЕ КЪ СВОИМЪ СНЪ •

197 b08-20

ТЪ БО ЕСТЬ СВѢТЪ ДШЬ НАШНХЪ • ПРОСВѢЩАНА ВЪСАКОГО ЧЕЛВКА ВЪ ВСЬ МНРЪ ГРАДОУЩА •
ТЪ ЕСТЬ ВЪСТОКЪ ВЪСТОКОМЪ • ИАКОЖЕ РЕЧЕ ПРРКЪ •
ТЪ ПРОСВѢЩАЕТЪ СѢДАЩАНА ВЪ ТЪМѢ • И ВЪ СѢНН СЪМРЪТѢНѢ •

Супр. 228v22-26

воле ὄυβο ρ΄τσι μι ὠ ἰῶσιφε· ἢ κὺ вѵ-
стокою ἦκο ἢ мрътва погрѣбаіѣши ἰсуса· **ВЪСТО-**
КА ВЪСТОКОМЪ· воле ὄυβο ἢ своіма прѣстома· ἦ-
ко мрътвου ἰсусови затвараіѣши ὄчи· ὄтврѣзѣ-
шоу ὄυμου своімъ прѣстомъ слѣпадо ὄчи·

EPIPHANIUS, Homilia in divini
corporis sepulturam PG 43: 448.49-53

ἄρα γὰρ ἄρα εἶπέ μοι, ὦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνα-
τολὰς θάπτεις καθάπερ νεκρόν, **τὴν ἀνατο-**
λὴν τῶν ἀνατολῶν Ἰησοῦν; Ἄρα δὲ καὶ τοῖς σοῖς δακτύλοις
νεκροπρεπῶς Ἰησοῦ κατακλείεις τὰ ὄμματα τοῦ
τῷ ἀχράντῳ δακτύλῳ τοῦ τυφλοῦ ἀνοίξαντος ὄμμα;

ТЪ БО ЕСТЬ СВѢТЪ ДШЬ НАШНХЪ • ПРОСВѢЩАНА ВЪСАКОГО ЧЕЛВКА ВЪ ВСЬ МНРЪ ГРАДОУЩА •
ТЪ КЕСТЬ ВЪСТОКЪ ВЪСТОКОМЪ • ЯКОЖЕ РЕЧЕ ПРРКЪ • (ИМА СЕ ПРЕДВИД ИС 9:1)
ТЪ ПРОСВѢЩАЮТЪ СЪДАЩАНА ВЪ ТЪМЪ • Н ВЪ СЪНИ СЪМРЪТЪНЪ •

Супр. 229r11-13

ΚΖΙΆ ЖЕ ΔΥΒΟ Ί ΣΒΨΤΑ ВЪЖЪЖЕ-
ШИ *ΙΣΤΙΝΗΝΟΥΔΥΜΟΥ ΣΒΨΤΟΥ* • ΠΡΟΣΒΨΤΨ8-
ΜΟΥ ΒΨΨΚΑ[ΚΟΓΑ] ЧЛОВΨКА •

Ерiph., PG 43: 449, 10-12:

ποίας δὲ ἄρα καὶ λαμπάδας ὑπαν-
άψεις τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, τῷ φωτίσαν-
τι πάντα ἄνθρωπον;

ЙН 1:9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει
πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν
κόσμον.

Супр. 225r8-9

СЪДАШТИЙ ВЪ ТЪМЪ Й ВЪ СЪНИ СЪМРЪ-
ЪНЪ ВΕΛΙΚΖИИ ΣΒΨΤЪ ΠΡΙΙΜΨΤΕ •

Ерiph., PG 43: 440, 44-45

οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι
τὸ μέγα φῶς ὑποδέξασθε.

Лк 1:79 ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ
θανάτου καθημένοις

Ис 9:1 οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρα καὶ σκιᾷ
θανάτου, φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς

Eriph., PG 43: 448.49-449.1:

Ἄρα γὰρ, ἄρα, εἶπέ μοι, ὦ Ἰωσήφ, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καταθάπτεις νεκρὸν, τὴν ἀνατολὴν τῶν ἀνατολῶν; **ἄρα δὲ** καὶ τοῖς σοῖς δακτύλοις νεκροπρεπῶς Ἰησοῦ κατακλείεις τὰ ὄμματα τοῦ τῷ ἀχράντῳ δακτύλῳ τοῦ τυφλοῦ ἀνοίξαντος ὄμμα; **ἄρα δὲ** καὶ τὸ στόμα περικλείεις τοῦ τὸ μογιλάλου ἀνοίξαντος στόμα; **ἄρα δὲ** καὶ χεῖρας περιστέλλεις τοῦ ἐκτείναντος τὰς ξηρανθείσας χεῖρας; ἢ καὶ τοὺς πόδας νεκροπρεπῶς καταδεσμεῖς τοῦ τὸ βαδίζειν δόντος τοῖς ἀκινήτοις ποσίν; **ἄρα καὶ ...**

197 b08-20

ТЪ БО **ЕСТЬ** СВѢТЪ ДШЬ НАШНХЪ • ΠΡΟΣΒΉΨΑΙΑΝ ΒΕΣΑΚΟΓΟ ΥΕΛΒΚΑ ΒΖ ΒСЪ ΜΗΡЪ
ΓΡΑΔΟΥΨΙΑ • **ТЪ** **ЕСТЬ** ВЪСТОКЪ ВЪСТОКОМЪ • ΗΚΟЖЕ ΡΕΥΕ ΠΡῚΚЪ • **ТЪ** ΠΡΟΣΒΉΨΑΙΕΤЬ
СΉΔΑΨΙΑ Η ΒΖ ΤΥΜЪ • Η ΒΖ СΉНН СЪМРЪТЪНЪ •

„Чухте ли за вярата на слепеца?“. Възхвала на дръзновението, с което слепият устоява на всички забрани и заплахи (*тематичен преход към собственото поучение на Константин*). Слепият измолва своето спасение, понеже иска да прогледне не толкова с телесните, колкото с душевните очи, което всъщност означава да виждаш ясно (43/ S 198c16-d15).

Прославящи Господа по примера на слепеца, ние, всъщност му се молим да прозрем с очите на душата, да творим заповедите му, да го славим благолепно, „без да се страхуваме от кесар, без да се притесняваме от князе, без да се срамуваме от велможи“ (43/ S 198d16-199a8).

„Ето защо, дори да има гонение, дори да предстоят мъки, не трябва да се страхуваме и да се отлъчваме от Неговата любов, а да проповядваме с дръзновение и да му се молим. (43/ S 199a9-20)“.

Следва дълъг цитат от ап. Павел, компилация на екцерпти от Рим 8:35-39 за невъзможността каквото и да било да ни разлъчи от Божията любов, след което Константин изрично подчертава дръзновението на апостола (43/ S 199b1-c2)

(Но ако самоотвержеността на Павел представлява изключителна висота, то чрез примера на светите мъченици Константин признава на всеки един силата да устоява във вярата:)

„Не бяха ли всички те хора нашего рода? Не отдаваха ли телата си на мъчения чрез огън, зверове и смърт, за да не отпаднат от любовта му, ни да се отвърнат от него? (199с5-15)“.

„И ние трябва така да го възлюбим, без да се отвърщаме от него. Но някой от вас ще ми каже: „Та ние не любим ли Бог?“ Знам, че Го обичате, но ви принуждавам да го обичате още повече. Знам, че ви дотежавам, беседвайки за това всяка неделя, но няма да се уморя, докато не станете по-добри (199с15-d14)“.

Така изисква и Павел: „**Настоявай**, сиреч учи, **и на време, и без време**“ (2Тим. 4:2, 43/199d15-19)

„Братя, поучавани така еженеделно, ако не и ежедневно, ще станем по-добри за настоящата работа/настоящите дела на владетелите. Тогава ще бъдем по-светли. И по-голяма награда ще бъде наложена. Когато наблегнем на владетелската работа и Божията служба ще сторим (199d19-200a16).“

Край: призив да възлюбим, за да ни възлюби, „когато дойде да съди и живи, и мъртви и да въздаде всекому според делата (Мт 25:31, 2Тим. 4:1, Рим. 2:6)“; обичайната доксология (200a16-b13).

Припомняме думите на архиепископ Теофилакт Охридски за св. Климент, мисионера на Борис-Михаил в югозападните български земи:

„Ето такива и толкова велики били делата на княза (τοῦ ἄρχοντος τοιαῦτά τε καὶ τοσαῦτα)... А какви били делата на Климент? Не се ли той възгордял от почестите ... Съвсем не. Но като че ли с нищо още не бил послужил на Христа, той поставил тези почести като начало на своя подвиг в учението и на усърдието си в проповедта и **никога не престанал да се грижи да не би да измами княза (τὸν ἄρχοντα) в надеждите, които той възлагал на него“.**

*Житие на св. Климент от Теофилакт Охридски
XVIII, 55-56, превод А. Милев.*

(1) ВЪСПОМАНЕМЪ ЖЕ КЪ СЕМОУ Н СЪТЪНА МЪНКЪИ • НЕ НАШЕГО ЛН РОДА БЪША ВСН • СНН • НЕ ВЪДАША ЛН ТЕЛЕСА СВОИ МОУКАМЪ • Н УГНЕВН • Н ЗВЪРНН • Н СЪМЪРТН • ДА НЕ УТЪПАДУТЬ УТЪ ЛЮБЪВЕ ЕГО •

(2) СЛЫШАСТЕ ЛН ВЪРОУ СЛЪПЦА • ВІДЪСТЕ ЛН ДРЪЗНОВЕННА МОУЖСКА

(3) РЕЧЕТЬ ЖЕ МН НЪКЪТО Ѡ ВАСЪ • ТО НЕ ЛЮБИМЪ ЛІ БА • ВЪДЪ ЖЕ Н АЗЪ ИАКО ЛЮБИТЕ • НЪ...

(4) НЕ БОИЩЕ СА ЦРЬА НЕ СТЫДАЩЕ СА КНАЗЪ • НЕ СРАМЛАНЩЕ СА ВЕЛЬМОЖЪ • НЪ АЩЕ Н ГОНЕННІЕ НАСТО НТЬ • АЩЕ МОУКЪИ ПРЪДЪЛЕЖАТЬ АЩЕ НОУЖДА НАЛЕЖНТЬ • НЕ БОИТИ СА • НИ УТЪЛОУЧНТИ СА Ѡ ЛЮБЪВЕ ЕГО

(5) ВЪДЪ ЖЕ Н АЗЪ ИАКО ЛЮБИТЕ • НЪ ПОНОУЖДАИЖЪ ВЪИ • ДА БОЛЬШЪМН ВЪЗЛЮБИТЕ • ВЪДЪ ЖЕ ИАКО ТАЖЪКЪ ВЪИ ІЕСМЪ • ПО ВСА НЕДЪЛА КЪ ВАМЪ БЕСЪДОУІА • (7) НЪ НЕ УСТАНУ СА ДОНЪДЕЖЕ ДОБРЪНШЕ БОУДЕТЕ •

(6) СИЦЕ ОУЧІМН БРАТЬЕ ПО ВСА НЕДЪЛА • АЩЕ Н НЕ ПО ВСА ДЪНН • ЗА НАСТОИЩАНА РАБЪТЫ ВЛАСТЕЛЬ • ОУНЪНШЕ БОУДЕМЪ • ТЪГДА БО СВЪТЪЛЪНШЕ БОУДЕМЪ •

(7) ІЕГДА І ВЛАСТЕЛЬСКОУ РАБОТА(!) ОУТАЖИМЪ • Н БЖНЮ СЛОУЖЬБОУ СЪВЪРШІМЪ •

Благодаря за вниманието.

